

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Корнієнка Максима Вікторовича на дисертацію Коссе Валерія
Валерійовича «Кримінально-правові та кримінологічні засади
запобігання сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Сутенерство та втягнення особи в заняття проституцією є кримінальними правопорушеннями, які, у більшості випадків, вчиняються у складі організованих груп та злочинних організацій. Не можна оминути увагою і те, що такі суспільно небезпечні діяння часто мають транснаціональний та транскордонний характер, а також пов'язані із торгівлею людьми, викраденням осіб тощо. Вказане свідчить про те, що суспільна небезпечність кримінального правопорушення, передбаченого ст. 303 КК України залишається стабільно високою, а діяння – актуальним з точки зору подальшої криміналізації.

Аналіз судових вироків та статистичної інформації правоохоронних органів надає підставу для констатації, що кількісний показник кримінальних правопорушень, передбачених ст. 303 КК України зазнав негативної динаміки після повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну, що може бути пояснено частковою окупацією територій, масовими скороченнями робочої сили тощо. Трудові міграційні процеси також стали активно використовуватись правопорушниками як спосіб ввести в оману жертв та примусово залучити їх до надання оплачуваних або безоплатних сексуальних послуг.

Необхідно відзначити, що проблема збільшення кількості кримінальних правопорушень, які вчиняються у складі організованих груп та злочинних організацій, а також транснаціональних та транскордонних протиправних діянь визначена як пріоритетна для розв'язання у низці концептуальних, стратегічних та програмних документів. Таке питання також часто стає предметом дослідження вчених, серед яких О.М. Бандурка, Ю.В. Баулін,

М.І. Мельник, Є.С. Назимко, А.А. Небитов, Є.О. Письменський, Т.І. Пономарьова, П.П. Сердюк, Є.В. Фесенко, М.І. Хавронюк, Н.М. Ярмиш тощо.

Проте на сьогоднішній день питання протидії сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією потребує для вирішення обрання сучасних способів, заходів та засобів, більшість із яких знаходяться у площині кримінального права та кримінології. Отже, вказане свідчить про те, що обрана дисертантом тема дослідження є актуальною та своєчасною.

Актуальність роботи також підтверджується тим, що дисертацію проведено відповідно до Стратегії боротьби з організованою злочинністю, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 р. № 1126-р та Плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 р. № 850-р; Концепції Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 800-р; Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 червня 2023 р. № 496-р; Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі 20 на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 р. № 728-р. Тема дисертаційного дослідження обрана в межах Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженої Наказом МВС України від 11 червня 2020 р. № 454; Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2025-2029 роки, затвердженої Наказом МВС України від 21 травня 2024 р. № 326. Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Донецького державного університету внутрішніх справ 22 грудня 2021 року (протокол № 6).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх достовірність. Про

належне підґрунтя дисертаційного дослідження свідчить вдало обраний комплекс загальнонаукових та спеціальних методів пізнання правових явищ які застосовуються в юридичній науці. Зокрема, порівняльно-правовий (компаративний) метод надав можливість проаналізувати європейський досвід запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із сутенерством та проституцією та виявити можливі для запозичення позитивні риси зарубіжних кримінальних законодавств та відповідної кримінологічної практики (підрозділ 3.1); догматичний метод дозволив надати кримінально-правову та кримінологічну характеристику кримінальних правопорушень, передбачених ст. 303 КК України (розділи 1-2); метод структурно-функціонального аналізу надав можливість проаналізувати та удосконалити заходи запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 303 КК України (розділ 3); логіко-семантичний метод використано для аналізу та поглиблення понятійно-категоріального апарату (всі розділи); метод контент-аналізу використано для опрацювання матеріалів судової практики (всі розділи); метод системного аналізу надав можливість визначити недоліки національного кримінального законодавства в частині кримінальної відповідальності за сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією (всі розділи); статистичний метод дозволив проаналізувати офіційну статистичну звітність, викладену на сайті Офісу Генерального прокурора та судової влади (всі розділи).

Автором проаналізовано та опрацьовано 189 джерел, серед яких довідкова література, праці вітчизняних та зарубіжних учених, законодавчі та інші нормативно-правові акти, а також наукова література з дотичних галузей знань – кримінальний процес, криміналістика, оперативно-розшукова діяльність, теорія та історія держави та права тощо. Такий підхід забезпечив автору отримання аргументованих висновків, які утворили платформу для відповідних рекомендацій, представлених у дисертації.

Належною також є емпірична база дослідження, яку становлять результати вивчення 220 судових вироків (за 2019–2024 рр.) за ст. 303 КК України; статистичні та аналітичні дані Верховного Суду та Офісу

Генерального прокурора, засобів медіа, що сприяло всебічності, повноті та достовірності сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і пропозицій.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним монографічним дослідженням, в якому виявлено та оновлено способи розв'язання проблем, пов'язаних із удосконаленням кримінально-правових та кримінологічних засад запобігання сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією із урахуванням сучасних умов функціонування держави та суспільства. Аналіз змісту роботи свідчить про те, що у результаті проведеного дослідження дисертанту вдалося вирішити поставлені задачі та отримати нові, поглиблені для науки результати.

Так, у першому розділі «Кримінально-правова характеристика сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією» проаналізовано об'єкт та об'єктивні ознаки сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією, розглянуто характеристики суб'єкта та суб'єктивні ознаки сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією, визначено підстави криміналізації сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією.

Заслуговує на підтримку авторське визначення сутенерства, під яким необхідно розуміти складну кримінально протиправну діяльність особи, яка полягає у підборі осіб жіночої та/або чоловічої статі для надання сексуальних послуг, а також реалізація будь-яких організаторсько-управлінських функцій (контактування із клієнтами, фізичний та медичний захист, розробка графіку та переліку послуг тощо), пов'язаних із діяльністю цих осіб. Дисертант аргументовано вважає, що основними діями сутенера є: 1) відбір осіб, які надаватимуть сексуальні послуги, узгодження переліку послуг; 2) пошук та первісний контакт із клієнтами, встановлення винагороди; 3) забезпечення транспортування до клієнта або житлової площі, придатної для надання сексуальних послуг; 4) забезпечення особистої безпеки особи, яка надає

сексуальні послуги; 5) забезпечення медичної допомоги особі, яка надає сексуальні послуги.

Не викликає заперечень думка про те, що досліджуване протиправне діяння, передбачене ст. 303 КК України вчиняється виключно із прямим умислом, оскільки під час вчинення сутенерства або втягнення особи у зайняття проституцією особа усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій по забезпеченню зайняття проституцією іншою особою, втягнення або примушування особи до зайняття проституцією, розуміє потенційні наслідки такого кримінального правопорушення (які хоча прямо в не передбачені у диспозиції ч. 1 ст. 303 КК України, оскільки це кримінальне правопорушення із формальним складом, але полягають у посяганні на моральність у сфері статевих відносин) та бажає їх настання через наявність певних особистих мотивів.

У другому розділі «Кримінологічна характеристика сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією» проаналізовано стан і тенденції кримінальних правопорушень, передбачених ст. 303 Кримінального кодексу України; визначено детермінанти, що впливають на вчинення кримінальних правопорушень, передбачених ст. 303 Кримінального кодексу України; наведено кримінологічну характеристику особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення, передбачене ст. 303 Кримінального кодексу України, та її жертви.

Заслуговує на увагу запропонований автором типовий кримінологічний портрет особи, яка вчиняє кримінальні правопорушення, передбачені ст. 303 КК України, які є таким: особа жіночої статі (61 %), громадянка України (99 %), 18-28 років (37,2 %), має повну загальну або базову середню освіту (58,3 %), працездатна, не працює та не навчається (82,6 %), кримінальне правопорушення вчиняє повторно (3,3 %), або має незняту та непогашену судимість (1,6 %). Випадків вчинення досліджуваного правопорушення особами у стані алкогольного/наркотичного сп'яніння не встановлено.

Не можна не погодитись із тим, що фоновими явищами досліджуваного

кримінального правопорушення можна вважати збройну агресію російської федерації проти України, введення воєнного стану та всі незадовільні політико-економічні та соціальні умови, які були внаслідок цього сформовані; загальну маргіналізацію населення, зниження культурно-виховного рівня; незадовільний рівень реалізації правоохоронними органами своїх функцій; прогалини організаційно-правового характеру, зокрема низька ефективність кримінально-правових та кримінальних процесуальних заходів.

У третьому розділі «Заходи запобігання сутенерству або втягненню особи в заняття проституцією» проаналізовано європейський досвід запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаним із сутенерством або проституцією, а також охарактеризовано кримінально-правові, кримінальні процесуальні, кримінологічні та віктимологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 303 Кримінального кодексу України».

Заслуговує на підтримку висновок про те, що віктимологічні заходи запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 303 КК України повинні передбачати: 1) розширення переліку потерпілих осіб, шляхом уточнення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак, визначених у ст. 303 КК України та встановлення кримінальної відповідальності за вчинення такого діяння щодо вагітних жінок, осіб похилого віку та осіб із інвалідністю; 2) розроблення та подальше унормування підстав, умов та порядку надання послуг із соціальної реабілітації осіб, яких було втягнуто у зайняття проституцією; 3) створення анонімних груп та виокремлення приміщень для анонімного спілкування із особами, які примусово надають оплачувані послуги сексуального характеру з метою психологічного та соціального супроводу, а також потенційного викриття діяльності організованих груп та злочинних організацій.

Значимість результатів дисертаційного дослідження. Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені у дисертації рекомендації, висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– законотворчій діяльності – під час удосконалення національного кримінального законодавства України щодо кримінальної відповідальності та покарання за кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності;

– науково-дослідній сфері – для подальшого вивчення теоретичних та практичних проблем запобігання кримінальним правопорушенням проти громадського порядку та моральності взагалі та сутенерству або втягненню осіб в заняття проституцією зокрема (акт впровадження у науково-дослідну діяльність Донецького державного університету внутрішніх справ від 03.02.2025);

– правозастосовній діяльності – для підготовки концепцій, цільових програм та стратегій, скерованих на розв’язання проблем запобігання кримінальним правопорушенням проти громадського порядку та моральності;

– освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів та робочих навчальних програм: ОК 19 «Кримінальне право», ОК 20 «Кримінологія» освітньо-професійної програми «Право (поліцейські)» Law (Police Officers), першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 Право, галузі знань 08 Право, кваліфікація: бакалавр права та ОК 11 «Кримінальне право», ОК 20 «Кримінологія» освітньо-професійної програми «Правоохоронна діяльність» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 262 Правоохоронна діяльність, галузі знань Цивільна безпека, кваліфікація: бакалавр правоохоронної діяльності, а також при підготовці навчальних посібників із цих дисциплін (акт впровадження в освітній процес Донецького державного університету внутрішніх справ від 03.02.2025).

Основні положення дисертації опубліковано у семи наукових публікаціях, серед яких 4 статті (3 – одноособові, 1 – у співавторстві) у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, 3 тези доповідей на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних заходах.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації не виявив текстових запозичень та інших фактів порушення академічної доброчесності.

У цілому позитивно оцінюючи рецензоване дослідження, необхідно звернути увагу на окремі спірні положення, які потребують роз'яснення або додаткової аргументації під час захисту дисертації.

1. У дисертаційному дослідженні автор неодноразово звертає увагу на доцільність впровадження в Україні скандинавської моделі кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, пов'язані із сутенерством та втягненням осіб в заняття проституцією. Водночас із тексту дисертації не у повній мірі зрозуміло, чи вивчав дисертант статистичну інформацію, яка б підтверджувала те, що основною детермінантою таких суспільно небезпечних діянь є зростання попиту на сексуальні послуги. Під час захисту на цьому питанні доцільно зупинитись більш детально та пояснити, чи було проведено таке дослідження та на чому ґрунтувалась наведена пропозиція.

2. На стор. 142-143 дисертації автор пропонує внести зміни до кримінального законодавства України та доповнити КК України ст. 303-1, в якій встановити кримінальну відповідальність за втягнення дитини у заняття проституцією. Проте така пропозиція, як видається, під час захисту потребує додаткової аргументації, оскільки доцільність виокремлення такого діяння в межах окремої норми на сьогоднішній день не є доведеною, з огляду на статистичні дані та судову практику.

3. На стор. 157 дисертації автор вказує, що, на його думку, одним із дієвих способів зниження кількості кримінальних правопорушень, передбачених ст. 303 КК України є визначення можливості обмежити види звільнення від покарання та його відбування осіб, які вчинили кримінально правопорушення, передбачені ст. 303 КК України та залишити можливим лише умовно-дострокове звільнення. Такий підхід надасть можливість забезпечити реалізацію завдання протидії суспільно небезпечним діям та виправлення і профілактики асоціальної поведінки.

Вказана авторська позиція є дискусійною, оскільки доповнення кримінально-правових норм, в яких визначено підстави звільнення від покарання ще одним видом суспільно небезпечного діяння може необґрунтовано їх перевантажити.

4. На стор. 165 дисертації вказано, що в Україні існують центри надання допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. У більшості випадків, такі центри також можуть надавати соціальну, правову та психологічну допомогу особам, яких було втягнуто у зайняття проституцією. Проте наведений досвід Латвії надає підставу вважати, що такого роду приміщення, де такі потерпілі можуть спілкуватись один із одним можуть вважатись одним із способів, який сприятиме викриттю організованої злочинної діяльності, зокрема тієї, що пов'язана із утриманням місць розпусти, виготовленням та розповсюдженням порнографічних матеріалів та торгівлею людьми.

Як видається, автору варто було б більш детально зупинитись на цьому питанні та хоча б стисло охарактеризувати особливості діяльності таких центрів та можливі напрями їх розвитку щодо допомоги жертвам втягнення у заняття проституцією.

5. На стор. 168 дисертант вказує, що окрему увагу необхідно приділити особам, втягненим у зайняття проституцією під час збройного конфлікту – в рамках широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення та особам, втягненим у зайняття проституцією, вчиненого у сукупності із кримінальним правопорушенням, передбаченим ст. 149 КК України. В цілому не заперечуючи таку тезу, необхідно відзначити, що в межах дисертаційного дослідження було б також доцільним звернути більш зосереджену увагу на розмежування підходів до запобігання таким суспільно небезпечним діянням.

Проте, висловлені зауваження є дискусійними та не впливають на позитивну оцінку дисертаційного дослідження В.В. Коссе.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.

Виходячи із викладеного вище, можна стверджувати, що дисертація Коссе Валерія Валерійовича на тему «Кримінально-правові та кримінологічні засади запобігання сутенерству та втягненню особи в заняття проституцією» є самостійною, завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить нові доктринальні положення й науково-обґрунтовані результати, що у сукупності розв'язують важливу науково-прикладну проблему, що має важливе значення для кримінального права та кримінології.

Дисертація відповідає вимогам чинного Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р., та є завершеною самостійною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують чітко визначену наукову проблему, а її автор – **Коссе Валерій Валерійович** - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент:

**проректор Одеського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Максим КОРНІЄНКО